

UN RUDIMENT D'UN MISTERI NADALENC DEL SEGLE XV

PEP VILA

Editem i anotem els 20 versos conservats d'un misteri nadalenc del segle xv, de caràcter popular, escrit en català, que encara a començament del segle xx figurava cosit en un dels manuals notariaus de Nicolau Mateu conservats a l'Arxiu Episcopal de Vic. Anteriorment el text ja havia estat publicat en el «Butlletí del Centre Excursionista de Vic» (1920). El fragment correspon a una escena on dialoguen dos pastors.

We here publish and annotate the surviving 20 verses of a 15th century Christmas Mystery Play. The text, popular in style, and written in Catalan, appeared at the beginning of the 20th century bound into one of the Notarial Manuals of Nicolau Mateu, preserved in the Episcopal Archives in Vic. The text was previously published in the «Butlletí del Centre Excursionista de Vic» (1920). The fragment corresponds to a scene where two shepherds are conversing.

En el *Butlletí del Centre Excursionista de Vic* (Vol. III, 1918-1920, p. 18), una mena de calaix de sastre que ofereix una mina d'informacions poc explotades per als estudiosos de la cultura popular, hi figura una col·laboració signada amb les inicials M. T., emprades com a pseudònim per mossèn Gudiol, amb el títol: «Nota folklòrica. Fragment d'un oratori nadalenc» en la qual aquest erudit dóna a conèixer un fragment d'una obra nadalenca del segle xv, un petit diàleg entre dos pastors que de ben segur formava part d'una representació més àmplia i extensa. El transcriptor encapçala la seva còpia amb una nota en la qual afirma que el text, en lletra gens bona de final del segle xv, es troba copiat, en prosa, al foli 13 d'un manual de notari del Museu Episcopal de Vic, en un plec en quart dins un volum d'un *Liber B. Comunnis* del notari vigatà Nicolau Mateu. Després de consultar el *Catalèg d'arxius notariaus de Vic*¹ a la recerca de la font original vaig veure que hi havia representada la figura de Nicolau Mateu (1353-1392) i Nicolau Mateu, fill, (1393-1399), i que els fons d'ambdós notaris eren molt rics i extensos. Tot i això, lluny de desanimar-me, vaig comptar amb la inestimable

---

1. A cura de Lluïsa Casas i d'Imma Ollich. Fundació Noguera, Barcelona, 1986.

ajuda de l'arxiver Rafael Ginebra per buscar aquest plec en quart, amb lletra del segle xv,² inclòs entre un foli d'un dels nombrosos volums del segle xiv, que malauradament no va aparèixer. D'altra banda els manuals comuns dels notaris Mateu no duen paginació, en contra del que afirma el seu transcriptor.

En adonar-me que el text havia passat totalment desapercbut en la nostra història literària, i que era interessant perquè no són pas gaire nombrosos els fragments de teatre medieval català conservats, tot i la seva gran difusió, m'he decidit a editar-lo de bell nou, i anotar-lo, seguint les normes habituals en aquests casos, amb tots els inconvenients i riscos que suposa no haver vist l'original, oportunitat, aquesta, que m'hagués permès fer les correccions i les esmenes oportunes en alguns versos de lliçó dubtosa. El fet que la intervenció dels dos pastors figurés copiada entre les pàgines d'un manual notarial ens duu a pensar que algú va voler conservar el text per retenir-lo, com si fos el paper que havia de representar un actor. No hi ha rúbriques, i no tenim cap indicació que ens permeti assegurar la seva representació. Sabem que a Vic, el drama pasqual³ hi fou àmpliament conegut i representat, i no fóra estrany de trobar-hi altres mostres de teatre del cicle nadalenc que han subsistit fins al dia d'avui amb el nom de *Pastorets*, com la mostra que ara transcrivim, escapçada, sens principi ni fi.

Els 20 versos conservats d'aquest drama de nadal, de caràcter popular, que, com la majoria dels que posseïm del cicle passional o hagiogràfic, no tenen gaire qualitat literària, són escrits en la varietat nord-oriental, en un català uniforme, sense provençalismes. Notem els trets: *Juan, humplirem*. El fragment presenta una gran descurança mètrica ja que hi trobem versos de sis, de set, de vuit, de deu síl·labes, sense ordre ni concert, com si es tractés d'una interpolació o fusió d'obres diferents. Com que la major part de rimes són apariades, aquesta còpia deixa entendre la caiguda de més d'un vers després del 9, 12, 16 i 18.

El tema de l'adoració dels pastors, un dels més populars del folklore popular nadalenc, el suggereix l'evangeli de Sant Lluc, II, 8-20. Els versos pertanyen al moment en què els pastors, advertits pels àngels que ja ha nascut l'infant, van a adorar-lo i li porten les ofrenes de menjar habituals en aquests casos: colada, mató, formatge i vi pur. La figura de sant Josep és una de les més recurrents del cançoner nadalenc. En el nostre cas participa de l'alegria del naixement als pastors saltant i ballant amb l'infant. El diàleg entre Payrot, un pastor de filiació occitana, i el seu company Pasqual té un to ingenu, de gatzara, faceciós i humorístic com es comú en aquest tipus de composicions ja secularitzades, que també podem llegir en les nades dels segles xiv i xv estudiades i editades per Josep Romeu.⁴

2. La lletra d'aquest misteri pot ser perfectament del segle xiv en trobar-se dins d'un manual d'aquesta centúria.

3. GUDIOL, J. «Els entremesos o oratoris pasquals». *Vida Cristiana*. I, (1915), p. 237-240. DONOVAN, R. *The Liturgical drama in Medieval Spain*. Toronto: 1958, p. 87 i s. CORNAGLIOTTI, A. «Un fragment teatral de l'Edat Mitjana». A: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes/1. Homenatge a Josep Maria de Casacuberta*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 163-174.

4. *Cançons nadalencques del segle xv*. Barcelona: Barcino, 1949.

El text

[Payrot]

«Ara, ssus!,⁵ ch[o]mpanys, sus!,
 nat és lo bon Jesús»,
 que diu al ramader Juan Paschal.⁶
 «Crec que demà serà Nadal,
 5 los àngels càntan lla sus».⁷

[Pasqual]

Diu Pasqual: «Payrot, ssomias;
 los àngels que tu sentias
 crech són las cabras mias,
 algun duch o algun guau.»⁸
 10 Quan lo mayoral fon despert,
 ells tots quotra⁹ de concert
 van a veure lo Jesús.
 «Per ha dur al infantó
 humplirem un plen sarró
 15 de colada¹⁰ e de mató,
 de formatge y de vin pur».
 Joseph, per veure'ls entrar,
 pren l'infant, mes.a ballà¹¹
 y ha saltar, no sia ningú que s'escús¹²
 quant ell hagué prou saltat,
 20 prou saltat y prou [ballat].¹³

5. *Sus*: interjecció usada per donar coratge, per emprendre una correguda.

6. M.T. aïlla el cognom «Paschal» com si fos un vers únic, quan per la rima necessita del mot «Nadal» per fer-ho aparellat. En l'encapçalament del seu treball afirma que ha dividit les ratlles del text en versets.

7. *ssus*: al damunt.

8. *guau*: sorprèn de trobar en aquesta època la forma onomatopèica per indicar la presència d'un gos.

9. *quotra*: dialectalisme per quatre.

10. *Colada*: llet presa.

11. *mes.a ballà*: entenc que vol dir, *mes-se a*; es posà a ballar.

12. *ningú que s'escús*: que no se n'estigui ningú.

13. [ballat]: reconstrueixo una hipotètica rima.